

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת בלק

הרוצה לנדב גליון לע"נ או לרגל שמחה וכדו',
וכן להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור [והקלטת] מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

קדושת ישראל, שמירת הדיבור, ונקודת המל"ך שבכל יהודי[°]

בין ישראל לעמים

הנה עם יצא ממצרים הנה כסה את עין הארץ והוא ישב ממלי (במדבר כב, ה). יש להבין ענין 'כסה את עין הארץ' עפ"י האמור בנבואת ישעיה (ס, ב) 'כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה, והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך'. מבואר שתכלית הבריאה היא שע"י שכלל ישראל ילכו בדרך ה' על פי התורה ויתנהגו כ"עם זו בחרתי" עד שייראה עליהם כבוד ה', בכך הם ישפיעו על כל העולם, שהגוים יתבוננו בדרכינו הישרים ויבינו שכל התאוות והארציות, הע"ז והכסף שהם רודפים אחריהם כל היום, שקר חושך ותוהו המה. וזו ההכרה 'החשך יכסה ארץ ועליך יזרח כבוד ה'', ואז 'והלכו גוים לאורך', וזה יתקיים באמת לעתיד לבוא.

אמנם בזמן הזה עדיין לא הגענו לשלמות הזאת, להיות בגדר 'והלכו גוים לאורך', אבל בעיקר אין הגוים רוצים להכיר שכל חייהם הארציים הבל ושקר. ויש בזה הבדל בין יהודי לגוי, כי יהודי אע"פ שהוא נכשל והולך אחרי תאוות לבו, זה רק בחיצוניות, אבל בפנימיות נפשו הוא תמיד טוב, כמו שלמדנו באוה"ח הק' על הכתוב 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו' (במדבר כג, כא), וז"ל 'והגם שיטעו מדרך השכל, אינו נקבע בנפשם האון, שהוא חלק הרע, על דרך אומרו 'כלך יפה ומום אין בך', פירוש שאין החטא עושה בו מום קבוע אלא לכלוך העובר על ידי רחיצה והדחה'. ובחידושי הרי"ם מבאר בזה הטעם ד'לא הביט און ביעקב', על דרך שאמרו 'רשעים מלאים חרטות' – שאף בזמן שיהודי נופל באיזה חטא הוא

[°] של"ס חקת-בלק שבעה-עשר בתמוז תשנ"ח בקעמפ

על עמו בקדושתם, וילכו גויים לאורם, ויתגלה שכל העבודה-זרה והתאוות השפלות שלהם אפס ותוהו. וזה מה שכתוב (פסוק ג) 'ויקץ מואב מפני בני ישראל' ופרש"י 'קצו בחייהם', כי אין לגוים שום טעם בחיים של 'כסה את עין הארץ' – חיים שנתכסה בהם החשק שבארציות וחמדת עוה"ז, עד כדי שאין שווה להם לחיות במצב כזה, ש'קצו בחייהם'. לכן שלח לקרוא לבלעם 'לכה ארה לי את העם הזה', בכדי שנוכל לחיות בתאוותינו בשלום. וכשראה בלעם שאין יכול לקללם נתן לבלק את העצה להכשיל את בני ישראל ולטמאם בכנות מדין ובעל פעור, כמש"כ (להלן לא, טז) 'הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה' על דבר פעור', ועי"ז לכבות ולהחשיך את ה'עליך יזרח כבוד ה'". וזה אכן עשה חורבן גדול. ועם כל זה עדיין בלעם היה צריך להודות על כרחו שאף שיכול להכשיל את בני ישראל לשעה, עדיין 'לא הביט און ביעקב... ה' אלהיו עמו'.

הגבלה בעלייה ופרישה

בירידה

ויעמד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (פסוק כד). ז"ל המדרש (במדב"ר פ"כ יד) 'אין אתה יכול לשלוט בהן, שבידיהם 'לוחות כתובים משני

מיד מתחרט ומרגיש רע בתוך נפשו, וזה משום ש'ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו', שיש בתוכו נשמה טהורה שהיא מתעוררת תמיד, אפילו בשעת חטא, ומתחרטת בהרהורי תשובה, ולכן החלק הזה לעולם לא נפגם.

בענין זה אמר הרבי רבי זושא, שמעולם לא ראה מלאך בריא שנברא מעבירה של יהודי. פי' על פי מה שאחז"ל (עי' שבת לב.) שמכל מצוה או עבירה שאדם עושה נברא מלאך, וכשיהודי עובר עבירה ח"ו תמיד יחסר למלאך הנברא קצת מהלב, כי בעל העבירה התחרט בשעת מעשה וכאב עליו לבו שמלכלך נשמתו, או יחסר לו קצת מוח, כי נכנס בחוטא הזה רוח שטות, או חסר לו איזה אבר אחר, שלעולם אין היהודי עושה עבירה בכל רמ"ח ושס"ה בשלמות ממש. משא"כ הגוי שפנימיותו רק רע כל היום, המלאך שנברא מחטאיו בריא אולם ושלם בכל אבריו. וענין זה נראה לכולנו, כי אם בא על האדם ניסיון והוא מתגבר על יצרו הרי הוא שמח מאד בעצמו, ממש כמי שניצח את אויבו במלחמה, אבל כשהגוי אינו משיג תאות לבו יש לו מזה עגמ"נ, כי זה כל חלקו בחיים.

מסביר הגאון מקוזיגלוב הי"ד (ד"ה וירא בלק) שכשראה בלק את בני ישראל חונים מולו במדבר, והענן והקדושה חופפים עליהם, נתיירא מאד פן ישפיעו

וטהרה ויתנהג ע"פ רצון ה', 'בכל דרכיך דעהו'. ולכן צריכים שני מיני העבודות, מצד אחד מצות קריאת שמע, שהיא יחוד ה' והתבוננות במלכות הקב"ה, וזה דבר נשגב וקדוש מאד, אבל אין די שהאדם 'ישאר בשמים', אלא יחד עם זה צריך לעשות מצוות מעשיות, להוריד הקדושה לעולם השפל הזה. ולכן צריכים לקרוא ק"ש דוקא עם תפילין, שהשלמות נעשית בצירוף הדיבור של ק"ש המעלה מלמטה למעלה, עם המעשה של התפילין, שמוריד קדושה ממעלה למטה. והנה העולה והזובח שניהם ממין בעלי נפש, ולכן הם נעלים במדרגתם יותר מנסכים ומנחות שהם ממין הצומח. ומטעם זה מביאים נסכים עם הזבח, כדי שלא תהיה העבודה רק ממטה למעלה, להעלות הנפש אל מקור חוצבה, אלא צריכים להקפיד להביא נסכים היורדין לשיתין, ומין מנחה להמשיך הקדושה עד להצומח השפל. וזה ביאור דברי חז"ל 'הקורא ק"ש בלא תפילין כמקריב עולה בלא מנחה', שחסר לו הצירוף הנ"ל של שתי העבודות.

ואף שדברי האב"נ מכוונים למדרגות גבוהות, בעבודת הצדיקים הדבקים ביחודא עילאה ויחודא תתאה, אבל יש בזה גם לימוד חשוב לאנשים כערכינו, שגם מחוץ לזמנים שאנו עוסקים בעבודה של דיבור, כגון לימוד התורה ותפילה וק"ש וברכות, שבאמת מתעלים

עבריהם מזה ומזה הם כתובים". צריך להבין מה ענין הלוחות לכאן, ומה הדגש ש'מזה ומזה הם כתובים'.

יש לבאר ע"פ יסוד נפלא של האבני נזר על הגמ' (ברכות יד:): 'כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים', דהנה שני מיני עבודות הם, עבודה במעשה ועבודה בדיבור. העבודה בדיבור נעלה מאד, כי אין לה כ"כ אחיזה בחפץ גשמי, שהדיבור הוא ענין רוחני לגמרי, ולכן עבודה זו יכולה לעלות לגבהי מרומים, ועל ידה יכול האדם להתעלות במדרגות גבוהות ונעלות. משא"כ עבודה במעשה אינה גבוהה כל כך, כי היא קשורה בחפץ או גוף גשמי, אבל יש לה יתרון אחר, כי מעשה המצוה יש לו הכח להמשיך רצון ה' לתוך חומר הגשמי של חפץ המצוה וגוף האדם, וכך הם מתקדשים ומתעלים על ידו, מה שעבודה בדיבור אינה יכולה לעשות. נמצא שיש לכל עבודה את המעלה המיוחדת לה – העבודה בדיבור היא מלמטה למעלה, ובכוחה להגיע למקומות גבוהים, ועבודה במעשה היא ממעלה למטה, ממשיכה את הקדושה עד לעולם החומרי התחתון. ותכלית הבריאה אינה רק שהאדם יתעלה לעולמות העליונים ויתדבק באור אין סוף, כי לזה יש רבוא רבבות מלאכים אין קץ, אלא חפץ הקב"ה שבעולם התחתון דוקא יחיה האדם בקדושה

המושל' היינו רוח הקודש, שאפי' אם אתה זוכה לרוח המושל עדיין 'מקומך אל תנח', תתנהג בשפלות ובענוה ובאותו מצב ומקום כמו לפני שזכית לעלות על הר ה'. זו האזהרה שלא יעלו בני ישראל מדי הרבה למעלה. ומצד שני יש מצות פרישה, 'היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה' (שמות שם טו), היינו לא רק מדברים האסורים, אלא גם לעשות גדרים וסייגים לקדש עצמך במותר לך, לא לשקוע בעניני ארציות ותאות עוה"ז.

וע"י שני גדרים הללו, פרישה והגבלה, יכולים לעלות גבוה מאד בעבודת ה' ממטה למעלה, כי אחר שיודעים שהכל בא מאת ה' כבר אין חשש גאווה, ואחר שיש גדרי פרישות וקדושה יכולים לעסוק שוב בעניני עוה"ז להמשיך הקדושה ממעלה למטה, כי כבר אין חשש שיפלו וייכשלו בשפלות עוה"ז, וזו השלמות שזוכים אליה במתן תורה.

לכן כשרצה בלעם לקלל את ישראל הגיע למקום שהיה 'גדר מזה וגדר מזה'. שהבין שאין לו שליטה על עם שיכול להתרומם ולהתקדש בקדושה של מעלה ולעלות גבוה מאד, כי יש להם 'גדר מזה' – היינו מצות הגבלה, שאף לאחר שמתעלים ומתרוממים מבינים שהכל בא מאת ה' ואין הם מתגאים ומתפארים בעצמם, ועוד 'גדר מזה' – הפרישות שיקדשו עצמם במותר להם, ולכן

אז מאד, לא להיות אז חלילה קורא 'ק"ש בלא תפילין', היינו להזהר בענינים גשמיים למלא רצון ה'. ואין הכוונה רק למצוות מעשיות של תפילין וציצית ואכילת מצה, אלא עבודה רבה יש 'בכל דרכיך'. כגון כשאתה לוקח מנת ארוחת צהרים, יש לך לדאוג שיש די והותר גם לחברך, או בשעת שיחה בטלה, לשתף בשמועס בחור שעומד בצד, אף אם יותר נוח לך לשוחח רק עם ידידיך הקרובים, ואתה מרגיש שכבר לא יהיה לך כ"כ געשמאק, אבל זו היא עבודת ה' במעשה, בענינים ארציים. אלו הנסכים והמנחה של התורה והתפילה שלך.

וע"פ הדברים האלו מבאר תלמידו הגאון מקוזיגלוב הי"ד (פרשת ד"ה ויגר) עניני הכנות בני ישראל למתן תורה, שהיה בזה שני צווים, מצות הגבלה ומצות פרישה. 'והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו' (שמות יט יב), מרמוז על יהודי שעולה בהר ה' ע"י תורה ותפילה, שלא ירום לבבו כשמרגיש שזוכה למדרגות גבוהות והשגות, שבזכות עצמו זכה לכל הגדולה הזאת, אלא צריך לדעת שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו (ע"י קדושין ל:), וממילא אין לו יכולת וזכות לעלות אלא עד למקום שנותנים לו רשות מן השמים. זו מצות הגבלה, ועל כגון דא נאמר 'אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח' (קהלת י, ד). 'רוח

וכמו שאמרנו שאין לנו לרמות את עצמנו שאנו במדרגות גבוהות של 'רוח המושל תעלה עליך', אבל אפ"ה זה נוגע לכל אחד ואחד מאיתנו, כי גם אנו זכינו לקבלת התורה. ואע"פ שאין אנו במדרגות הפרישות למאוס מעוה"ז, ואנו נהנים מהאכילה וכדומה, אבל עדיין נוכל לעשות 'גדר מזה' ופעולות של פרישה לקדש את העוה"ז, ע"י ברכה בכוונה וברכת המזון מתוך הסידור, ולדאוג לא למלאות הצלחת על חשבון החבר ולא לחטוף כבהמה וחיה, זו הפרישות הנוגעת לנו. ואע"פ שאנו מרגישים שזה לא קל לקדש עצמך במותר לך, אבל כל פעם שאתה עושה גדר לעצמך אתה מקיים המצוה של 'והתקדשתם והייתם קדושים', וכמו שדיברנו הרבה פעמים בשם בעל התניא (פ' כז), שע"י שאדם מקדש את עצמו מעט ועושה פעולה של קדושה, מקדשים אותו מלמעלה, עד שבאמת זוכה ש'והייתם קדושים'.

נקיון הדיבור, ביצור החומה מפני האויב-היצר

ואך את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה (כב, כ). איתא במסורה ג' ואך. הא, ואידך 'ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש' (בראשית ט, ה), 'ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם' (יהושע כב, יט). מבאר

יכולים לעסוק בענינים ארציים בלי ליפול ולשקוע בתאוות ועוה"ז. וזה מה שאמר לו המלאך, אין אתה יכול לשלוט בהן, שבידיהם לוחות אשר 'כתובים' משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים, כי הלוחות היו מפולשים מצד אל צד, ויכולים לקרוא אותם מעבר זה, ולעלות מלמטה למעלה, להשיג מדרגות גבוהות בלי גבול, וכן מהעבר השני, לקרוא ממעלה למטה ולהמשיך הקדושה לתוך הארציות, המקומות הגשמיים השפלים והנמוכים ביותר. והסיבה לכך שזוכים ללוחות ש'מזה ומזה הם כתובים' היא דוקא מפני שיש לנו 'גדר מזה וגדר מזה' כנ"ל, וכנגד אומה כשזו אין כל קליפה וקללה יכולות לשלוט.

והנוגע לעניננו הוא, שצריכים להתדבק בקדושת הלוחות של 'מזה ומזה' ע"י שנעשה לעצמנו 'גדר מזה וגדר מזה', שאם באמת מצליחים וזוכים ללמוד להבין ולהשכיל וכן להתפלל עם געשמאק, אל לנו להתגאה על חברינו, אל לנו לדרוך על אחרים, 'מ'זאהל נישט בלאזן פון זיך און נישט קלאפן יענעם', אלא 'מקומך אל תנח', ותבין שאתה יכול לעלות רק איפה שנותנים לך משמים להשיג ולהתעלות. וכן להיזהר ביותר בענין מצות פרישה, שלא להיגרר אחר ראות עינינו ותאוות ומחשבות ליבנו, ב'מותר לך' וק"ו בדברים האסורים, ועי"כ נזכה באמת לקבלת התורה ולהישמר מעצת בלעם הרשע.

שעולה בגימטריא כ"א, ואמנם מראש חדש ניסן, שהוא אתחלתא דגאולת מצרים, עד שביעי של פסח שנטבעו המצרים בים ויצאו בני ישראל והגיעו לאילים - שאז נשלמה יציאת מצרים - כ"א יום, והיינו אהיה עמהם בצרה זו. אבל גם יש ענין של 'אהיה עמהם' בשיעבוד שאר מלכיות' שהם הכ"א יום מ"ז בתמוז שהובקעה העיר עד תשעה באב שחרב בית המקדש, וירדנו את כל מעלות הקדושה שעלינו ביציאת מצרים וחזרנו לגלות.

והנה לא רק חורבן עיר הקודש התחיל כשהובקעה חומת העיר, אלא כך הוא גם בעיר הקטנה שלנו. ברגע שאין האדם שומר על פיו בקדושה כבר אין לו כח להגביר יצ"ט על יצה"ר, עד שזה מביא, לא רק את כיבוש העיר על ידי האויב, אלא הפגיעה מחלחלת ויורדת עד שכל ה'ושכנתי בתוכם' נחרב. ואומר החת"ס (ע' חת"ס דברים ל, יד, תהלים פט ועוד) שזו הסיבה למה מיתת צדיקים נקראת 'פלא' (ע' איכ"ר א, לו), כי פל"א ר"ת פה לב אברים, שהם ג' דברים הצריכים לתשובה. ואף שלפעמים יש קלקול רק בפה, אבל משם זה ממשיך אל הלב ושאר האברים, עד שיש ענין של מיתת צדיקים.

וזה רמז המסורה, 'ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש', היינו אחרי שהאדם נפטר מן העולם ונשמתו עומדת לתת דין

החת"ס (ד"ה מסרה ואך) שידוע שהאדם הוא עיר קטנה, ובעיר הזו יש מלחמה תמידית בין היצר הטוב והיצר הרע מי ימשול בה. ועל זה באה המצוה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שכל אחד ואחד ימליך את הקב"ה על העיר קטנה שלו, עד ש'בתוכם', בתוך לבו ונפשו של כל יהודי, יהיה משכן לה'. ואין מחזקים את העיר שלא יבואו אויבים ויכבשוה. על ידי שמעמידים חומה בצורה גבוהה, דלתיים וברית. והשער של גוף האדם הוא הפה, ואם האדם שומר את פיו יכול להגן על העיר הקטנה שלו ע"י שיתדבק בתורה, כמו שאמרו (קידושין ל:): 'בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין וכו' בני אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד'. וע"י קדושת התורה יכניע את היצר ויבנה משכן לה' בתוכו. אבל זה רק אם יש לו חומה בצורה, כי מי שלומד תורה ופיו מלוכלך בדברים האסורים כלה"ר ואונאת דברים וניבול פה, באו פריצים וחללוה, ולא תועיל תורתו כלום.

והנה בפרשת שמות כתוב (פרק ג, יג-יד) 'ויאמר משה אל האלהים הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלהי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהים. ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה וגו'. ומפרש רש"י 'אהיה עמם בצרה זו, אשר אהיה עמם בשיעבוד שאר מלכיות'. והנה השם של גאולת מצרים הוא שם אהי"ה,

יצה"ר, על כך עונה מידת הדין 'ואך את הדבר אשר דברתי אליך אותו תעשה', היה לך לשמור מוצא פיך, וע"י קדושת הפה היית יכול לבנות חומה בצורה שלא יוכלו האויבים לפרוץ פנימה, ובפרט שהיית גם עוסק בתורה, והיית יכול שפיר לבנות בית לה' בתוכך. וא"ך נגד א"ך, לרמז שיש א"ך מדרגות בקדושה שזכו לה בני ישראל ביציאת מצרים שהקב"ה דורש מהאדם, ונגדם א"ך מדרגות בקליפה שירדו בני ישראל מאז שהובקעה חומת העיר עד שנחרב בית המקדש.

‘ותרועת מלך בו’ – מזה, לב, כבד

ולא אבה ה' אלהיך לשמע אל בלעם ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך (דברים כג, ו). על הפסוק 'וידוע דעת עליון' אומרת הגמרא (ע"ז ד:): שבלעם היה יודע לכוון הרגע שהקב"ה זועם בכל יום. ומקשים התוס' (ד"ה רגע) 'וא"ת מה היה יכול לומר בשעה מועטת כזאת. וי"ל היה אומר פלם. והקב"ה הפכו ואמר מלך כדכתיב 'ותרועת מלך בו'. ראיתי דבר נפלא מרבי דוד'ל טאלנער, ש'כלם' נוטריקון כבד לב מזה, וסדר זה ראוי הוא לבלעם הרשע, שחז"ל אומרים שהיה שטוף בתאות עוה"ז (עי' סנהדרין קה.),

וחשבון לפני ממ"ה, הקב"ה שואל לה למה היא מלוכלכת, למה לא בנתה משכן ה' בלב האדם. וכבר אמרתי לכם ביאור בעל התניא (ליקוטי תורה, אמור ד"ה וזהו מארז"ל) במה שמתפללים בכל יום 'למען לא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד', שדרשו חז"ל (מס' כלה פ"ג ה"א) 'ואינו מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר 'כי לא יראני האדם וחי', בחייהם אינם רואים אבל במיתתם רואים', שכשהנשמה חוזרת אל מקור מחצבתה בשעת מיתה ורואה את השכינה, ונגלה לפניו כל מה שהיתה יכולה לפעול בעוה"ז, וכל התיקונים הגדולים שלמענם ירדה למטה, אזי לובשת כלימה ובושה, 'אוי געוואלד' כמה בזבזתי את הזמן שלי, ממש כל ירדתי לעוה"ז היתה מקח טעות, הלא יכלתי לעשות דברים גדולים ונפלאים לבנות משכן לה' ללמוד תורה ולהתדבק בשמו יתברך. אוי לה לאותה בושה, וכל יסורי מיתה וכל יסורי גיהנום הם כאין ואפס מול היסורים של הבושה הזאת של הנשמה כשעומדת לפני ה'.

ונחזור למסורה, 'ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש'. הקב"ה דורש מהנפש למה היא מגואלת ומלוכלכת בדם זוהמא. ואם הנשמה רוצה להמליץ זכות על עצמה באמרה 'ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם', היינו ששמת אותי בגוף עכור טמא ומטמא, לכן לא היטבתי מעשי ולא יכולתי להגביר יצ"ט על

האדם מ'קראנקע תאוה' הזה, האם זה עושה אותו יותר מאושר, יותר מוצלח, יותר רגוע, להד"ס. ההיפך הגמור הוא הנכון. זה מזיק בפועל ממש בגשמיות וברוחניות. וכן הוא ברדיפת כל התאוות כולן, לא יועילו המה אלא יזיקו ושולטים הן ביד הרודפים אחריהן כעבדים. אין לך כל"ס גדול מזו.

אבל הקב"ה הפך הקללה לברכה, ושם בפי בלעם 'ותרועת מלך' בור', היינו שנטוע בתוכנו הכח להשליט המוח על הלב, כל אחד לפי מצבו, ואין אנו מוכרחים להיות עבדים תחת יצרנו, וכל ישראל בני מלכ"ם הם.

ואף אם בלעם רואה שאינו מצליח לשעבד את האדם ע"י שיעבוד הגוף, ואף לא ע"י שיעבוד הנפש, יש לו עוד עצה אחת, והיא החמורה מכולם. שאחרי שאדם נכשל באיזה חטא 'כי אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', בלעם מדבר באזנו ואומר לו 'מראש צרים אראנו', צרים חסר כתיב, מלשון צר – מן המיצר. שאומר לו הנך רואה שאתה חוטא עלוב, א שטיק צרה, וכל אלו המדרגות של רוממות שאתה שואף אליהם, 'אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב', אולי מאן דהו עוד שייך לזה, אבל לא אתה ולא לתקופה ארוכה, זה רחוק מאד ממך. וזה מה שרש"י מביא על טענת האתון (כב, כח) 'מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים', 'רמז לו אתה

וקללתו היתה שרצה להכשיל ולהחטיא את בני ישראל שגם הם יקדימו חמדות הגוף ותאוות הלב וישליטו אותן על השכל עד שימשלו על העיר קטנה. אבל 'ויהפך ה' את הקללה לברכה', שאמר 'ותרועת מלך בור', 'מלך' נוטריקון מח לב כבד, וזהו הכח המיוחד שיהודי יכול להגיע אליו, להשליט המח על הלב והכבד.

ובעצם כל זה הוא המשך של אותה עצה רעה שיעץ בלעם לפרעה 'הבה נתחכמה לו' שישעבד את ישראל, כמו שאמרו חז"ל (סוטה יא.), וכשראה שהעבדות בחומר ולבנים לא שברם ויצאו, רצה לקללם בעבדות יותר עמוקה, וכידוע מר' ישראל סאלנטער שבעל תאוה הוא העבד הכי גדול בעולם. והגע עצמך, מי שמרגיל את עצמו לעשן, הרי הוא מגיע למצב שממש אינו יכול לחיות בלי הציגרעטל, ואם באמצע הלילה יגמור את הקופסא, תידד שנתו מעיניו ויכתת רגליו ממקום למקום למצוא איזו חנות פתוחה, ומיטב כספו ישלם. ואם הוריו ורבותיו או אשתו לא ניחא להו בזה, יחבא עצמו כגנב במסתרים ויעשה תחבולות שונות ומשונות שלא יריחו ולא יראו, וכי יש עבד נרצע גדול מזה. הוא אינו בן חורין כלל, הציגרעטל העלוב הזה מושל בו ביד חזקה, והוא מחליט מה יהיה הסדר היום, ואיזה שקר יצטרך לומר, וכמה כסף הוא יוציא וכו', ממש קנה אדון לעצמו. ומה מקבל

כמותו, 'ותרועת מלך בו' תוקע ומריע ומפיל חומה'. נשאלת השאלה, אם זה דבר מיוחד ביהושע שהפיל חומת יריחו ע"י התרועה, למה לא שאל בלק לקללם אחרי מיתת יהושע.

מבאר האמרי אמת שאין הכוונה בתשובת בלעם רק על יהושע, אלא הוא ענין כללי, שגם אחרי מיתת משה רבינו עדיין 'תרועת מלך בו', שבכל יהודי קיים הכח הזה של 'תוקע ומריע ומפיל חומה', שאם רואה לפניו חומה בצורה שסותמת דרכו בעבודת ה', אבל 'מלך' פורץ גדר, ע"י שהוא מתעקש ולומד ומתפלל ומתדבק בה', נופלים כל המחיצות והחומות והמבצרים בינו לבין אביו שבשמים. ולכן גם אם אעשה כל תחבולה שבעולם, מיומא דנן ולעולם, גם אחרי מיתת משה ויהושע, זה לא יועיל ולא יזיק לשום יהודי שרוצה באמת לעלות להר ה'.

*

ובכן יש לזכור שמצד בלעם ובלק באמת אין גדר ומחיצה שיכול להבדיל בינינו לאבינו שבשמים, אבל אנו מצדנו צריכים לבנות חומה בצורה, לשמור את הפה לדבר רק דיבורי תורה ותפילה, וחלילה לא לדבר גנות ולא לפגוע בשום יהודי. וגם לדבר 'מיט אן איידלקייט', לא לצעוק דברים מגונים כמו ששומעים לפעמים בויכוח אחד צועק על חבירו 'שוטה', זה ממש מגונה לדבר כך. וק"ו

מבקש לעקור אומה החוגגת של רגלים בשנה, כי שלש רגלים מביאים שמחה ליהודי, שמחה של מצוה, של רוממות, של קרבת אלקים, וזה מה שבלעם רצה לעקור. כי מי שהוא 'ציבראכען און צוקלאפט ביי זיך' מלא יאוש ועצבות, ו'בראש צרים', שחושב שהוא בעל עברה ובעל תאוה, קל מאד להדיחו לעבדות ממש.

ולכן צריכים אנו להכיר תחבולותיו של בלעם, ולדעת ששם ה' בפיו 'לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו', ללמדנו שאע"פ שבאמת יש 'און' ו'עמל' רח"ל, אבל עם זה ה' אלקיו עמו', שהוא דבוק בה', הוא פארקאכט אין אמונה, פארקאכט אין אידשקייט. ה'און ועמל' אינם נהפכים למהותו. אכן חטא ויעשה תשובה, אבל אינו איש חוטא ובעל עברה, אלא עבד ה' שנכשל. וכיון ש'ה' אלקיו עמו' אז 'אם בעליו עמו לא ישלם'. לכן צריך כל אחד להתחזק באמונה, להתעמק בחסידישע ספר, במוסר ספר, וכך ע"י שיהיה 'תרועת מלך בו', שתבער בתוכו אש ה', אז גם אם יש מצב חלילה של 'און', לא יהיה לזה שליטה עליו – לא הביט ולא ראה.

וז"ש במדרש (במ"ד כ, כ) 'אמר לו בלק [לבלעם], הואיל ואינך יכול ליגע בהן מפני משה משמשן, ראה זה שעומד אחריו מה יהיה. אמר לו אף הוא קשה

וע"י שאדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמעלה. כאשר נסגור את החומה כראוי יעזור השי"ת שנוכל ללמוד תורה בטהרה, ונזכה לבנות גדר מזה וגדר מזה, ועי"כ לזכות לתקן הלוחות הראשונים שנשברו ביום הזה (עי' תענית כו:), שעליהן כתיב 'לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים' להתעלות מעלה מעלה ולהמשיך הקדושה עד למטה.

חלילה מי שמגבל את פיו, אין הקדושה שורה בפה מלולך, וכמו שאומר החת"ס שזה בחינת הובקעה העיר וראשית החורבן. לכן הדבר הראשון הוא לחזק החומה. וזה דבר שביד כל אחד, כי הרי היום הוא שבעה עשר בתמוז, ודחינו את התענית ולא צמנו, וקמ"ל שקדושה יכולה לגבור על החורבן הזה ועל האבלות הזו של הובקעה העיר, וכך יכול כל אחד לתקן את בדיק הבית שלו.

עניני סיפורי צדיקים^ו

הרש"ב מליובאוויטש זי"ע אמר פעם בשביעי של פסח, שהיה לו חשק לקחת ספל מלא מים ולקרוע את המים שבו לגזרים להראות איך היה נראה קריעת ים סוף, והסיבה שאינו עושה כן היא מפני שהרואים ייתפסו לחיצוניות שבו, ויעשו עסק שלם מהטפל, ויספרו איש לרעהו איך נקרע ואיך היה נראה וכו', ולא ייכנסו לעומק המצב של קריעת ים סוף.

וכבר בימי האבלות על אור שבעת הימים הבעש"ט זי"ע, ישבו תלמידיו וספרו מעשיות ונפלאות שראו עיניהם ולא זר, והתנמנם בנו רבי צבי לכמה רגעים, וכשהקיץ אמר 'אבי נתגלה לי וגער בי מפני העוסקים באותות ומופתים. לא יצא מזה כל תועלת לא לי ולא לכם, עדיף שתספרו על עבודתי בקודש, והיה זה שכרכם'. ובכן כששומעים סיפורי צדיקים אל לנו להיתפס אל החיצוניות. אכן יש לנו להתפעל, ובאמת יש דברים נפלאים שראינו אצל הצדיקים, ושמענו ממקור נאמן, אבל הרבה פעמים זה יכול להסיח דעת האדם מהעיקר, שזה האמונה והדבקות של הצדיק בקונו, הדבקות בתורה בלי היסח הדעת, הרוממות בתפילה עד כלות הנפש, המסירות נפש למען שמו באהבה, ולמען צאן מרעיתם. אלו הם הדברים והסיפורים שאנו באמת צריכים לעסוק בהם בכוונה יתרה, ומזה ודאי יצא לנו תועלת גדולה.

אצל חסידים בכל הדורות היה ענין גדול בסיפורי צדיקים. ויש להסמיק לזה את הכתוב ב' חיי שרה', כשאליעזר עבד אברהם הגיע לבית בתואל (בראשית כד, לג-לד) 'ויישם לפניו לאכל ויאמר לא אכל עד אם דברתי דברי, ויאמר דבר. ויאמר עבד אברהם אנכי'. ואיתא במדרש (לקח טוב) 'ויישם כתיב, מלמד ששמו לפניו סם המות להאכילו'. מסביר התפארת שלמה שאליעזר היה סמוך על שולחן אברהם אבינו כל ימיו, שרה אימנו היתה מבשלת ומכינה את האוכל, ואברהם היה מגיש לשולחן, והיתה קדושה נוראה באכילה ההיא. אבל כאן כשהגישו לפניו את האוכל שהכינו לבן ובתואל, לא הרגיש אליעזר שום קדושה בזה, עד שהיה נדמה לו האכילה ממש כסם המות. אבל היה מוכרח לאכול פן ימות ברעב, לכן בכדי שלא יתגשם לגמרי וירד לבאר שחת ע"י האכילה הכריז בעצמו 'עבד

^ו מלוקט מכמה שיחות במשך השנים, ביניהם הספד על האדמו"ר ר' יענקלע מפשעווארסק זצ"ל

אברהם אנכי, וכך ע"י שהתדבק ברבו הקדוש לא חשש שישקע בחומר האכילה של לבן ובתואל.

ובאמת זהו שורש הענין של סיפורי צדיקים. אנו חיים בארץ טמאה, מלאה זוהמא ותאוות וכפירה ועוה"ז, ממש בערות הארץ. ואין לנו להתלונן על כך, כי כך עלה ברצונו יתברך שנעבדנו מתוך הטומאה הזאת. 'התאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים'. אבל בכדי שלא ניטמע בתוך הארציות של עוה"ז מספרים סיפורים על הצדיקים ועל החסידים, ומכריזים על עצמנו 'עבד אברהם אנכי'. אין אנו באמת שייכים ללבן ובתואל, אנו שייכים לאברהם אבינו. וע"י הסיפורים מקבלים השגות של עבודת ה', ואף שהן באמת רחוקות מאיתנו מאד מאד, אבל אנו משתוקקים שתהיה לנו קצת אחיזה בדרכם, וזה נותן לנו שאיפות גדולות בעבודת ה'. וכן מה שמספרים מחסידי קדמאי איך ששברו קרח והקימו מקוואות במסירות נפש, אלו הסיפורים מרוממים כל ה'בליק' שלנו על עולם הזה.

מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, אחר פטירת רבו מראפשיץ זי"ע, נסע לבעלזא. והנה רצה להיכנס למלוה מלכה, אבל לא נתנו לשום אחד להיכנס. אמנם שהה אז בבעלזא הרה"ק רבי שמעון יערוסלובער זי"ע, שהיה אז זקן מופלג, וכמובן פתחו לפניו לסעוד עם ה'שר שלום' זי"ע, וכיון שנפתח הפתח כבר נתנו לכולם להיכנס. כשהגיעו לזמר 'איש חסיד היה', שאל רבי שמעון את מארחו, מדוע היה אליהו הנביא מוכרח למכור את עצמו לעבד בשוק העבדים, הלא ממילא לא עשה את העבודה, וכשהוצרך לבנות הפלטרין 'שוע פחצי הלילה ענני נורא עלילה. זומתי ונמכרתי להעבידי לכבודך ולא לכבודי. וכו'. מלאכי רחמים ממעונתו אז החלו לבנותו וכו', א"כ היה יכול לצעוק ולהתפלל בעד החסיד עצמו, והיו יורדים אותם מלאכים ובונים לו פלטרין ומעשירים אותו.

ענה השר שלום, שמלאכים אינם יורדים סתם מן השמים כל פעם שצועקים, אלא אם יהודי מוכן למכור את עצמו לעבד עולם בשביל יהודי אחר, ובאמת להתיישר, אז באים מלאכים ומסייעים בעדו. וזה דבר נורא ואיום, להגיד כן אפילו על אליהו הנביא בעצמו. אבל העיקר להבין שמספרים מופתים ונפלאות, שכל הצדיקים הללו באמת מסרו נפשם וגופם וממונם וכל חייהם בשביל עני במצוקה, ולכן באמת זכו למלאכים וכו'.

עוד דבר שנוגע לסיפורי צדיקים, ובעיקר מהוראות בע"פ שאומרים העולם בשם צדיקים, בין אלו שחיים הם איתנו לאיו"ט, וק"ו מהקדושים אשר בארץ המה, שאין להאמין שום דבר בלי מקור מוסמך. סיפור ששומעים מאדם גדול בשם

אבותיו ורבותיו כמובן שהיא תורה שלמה, אבל סתם בלי מקור 'פתי יאמין כל דבר'.

ואתן לכם דוגמא. אבי [זצ"ל] היה לו ישיבה בקווינס ארבעים שנה. אחר שנסגרה מכר את הבנין לסאטמאר והקימו שם את הישיבה שלהם. בחנוכת הבית הזמינו את אבי להיות אורח הכבוד, וסיפר באותו מעמד שכאשר אסף כסף בשביל לקנות את בנין הישיבה, השתדל בכל כוחו להשיג מנדיבים שומרי שבת, ומממון הזה רכש החלק החיצוני מהבנין הראשון, אבל לחלק הפנימי יותר וגם הבנין השני שהיה בנין המתיבתא, השתמש גם מכסף שתרמו מחללי שבת. וסיפר בהתפעלות שעכשיו שנכנסו הקונים החדשים והיו צריכים לשפץ הבנינים, הבחין שהחלקים הללו שבנה מממון מחללי שבת הרסו לגמרי, ורק החלק החיצוני של הבנין הראשון נשאר עומד על תילו, והוא פלא. שהרי לא גילה לשום אדם עד היום מאיזה כסף בנה איזה בנין. הדבר היה לפני חודש ימים בלבד, והיה שם מעל מאה וחמישים איש, והוא מילתא דעבידא לגילויי, אבל בעיתון רשמו כדלהלן, שאבי סיפר שבשעה שאסף כסף בעד בנין הישיבה, לא היה יכול להשיג כל הכסף משומרי שבת, והלך לשאול את פי הרב מסאטמאר זי"ע, כדת מה לעשות, הרבי ענה שלא יקח, אבל אבי לא היה יכול לעמוד בניסיון, ולקח מ"מ, והנה מופת שהרסו לגמרי חלקים הללו שנבנו בנגד להוראת הרבי.

מסקנא דמילתא הוא שכנראה בזמ"ז גם מילתא דעבידי לגילויי משקרא אינשי. וצריכים לדקדק מאד לספר סיפורים והוראות כפי ששמעו אותם, ולדקדק מאד ממי שומעים ומקבלים סיפורים.

*

בי"ב בתמוז יצא הרה"ק ר' יוסף יצחק מליובאוויטש זי"ע מבית האסורים ברוסיה. כידוע שהקומוניסטים גזרו גזרות נוראות ואיומות לעקור את דת ישראל מכל וכל, ובלי מסירות נפש ממש לא היה אפשר להיות יהודי תחת ממשלתם. הרש"ב ובנו הריי"ץ ממש לחמו עם הרשעים בכל עוז, וחינכו את החסידים לא לפחד משלטון הרשע, אלא להפיץ יהדות ולבנות מקוואות וללמוד עם תינוקות של בית רבן, והרבה חסידים נתפסו ונשלחו לארץ גזרה, למחנות העבודה בסיביר, ורובם לא חזרו ל"ע. אני היכרתי כמה ששרדו את קושי השיעבוד, ממש יהודים שמסירות נפש חרות על לוח לבם, החסיד ר' רפאל כהן [אביו של החוזר הידוע ר' יואל ז"ל], כתב ספר מאחורי מסך הברזל, ובו מתאר מה שעבר וגודל היסורים, לא יאומן כי יסופר, אני הכרתי אותו בזקנותו, ר' מענדל פוטערפאס, החסיד ר' זלמן יודקין ועוד.

ר' מענדל הנ"ל היה מלמד וגם בנה מקוה, ונשלח לסיביר, וכשהשתחרר אחר תקופה, בנה עוד מקוה, נשלח שוב לסיביר, אין לנו שום השגה מה זה סיביר, הקור, הבדידות, עבודת פרך, שאר האסורים שם ערלים גנבים ורוצחים ושאר מרעין בישין, אבל זה היה החינוך שלהם בליובאוויטש. וע"ז אמר הרה"ק מבעלזא זי"ע שהרבי מליובאוויטש הוא הרבי של מסירות נפש. וזה היה ממש פשוטו כמשמעו.

בפארבענגען פורים קטן תרפ"ז דיבר הריי"צ בפרהסיא על החשיבות של חינוך יהודי, וזה היה עון פלילי, ובעקבות זה אסרוהו, וחיו היו ממש בסכנה, ומאות ואלפים אזרחי רוסיה נהרגו בקלות על חטאים פחות חמורים. תוך כדי החקירות שאלו החוקר 'מהי חסידות', ענה שהיא מלמדת על גדלות ה' ועבודת ה'. אמנם מצד השיטה הקומוניסטית אין דברים האלה קיימים, ולכן לא ידע מה לרשום. באחת מחקירותיו רגז עליו השוטר והוציא אקדח [ריוואלווער], הרבי לא שת לבו גם לזאת, ובגבורה עצומה אמר שאינו מתפעל מהצעצוע הזה. רגז החוקר עוד יותר, וצעק לו שידע שצעצוע הזה יכול להרוג. השיב לו הרבי, מי שיש לו עולם אחד ואלוהות הרבה מפחד מכאלה צעצועים, אבל מי שיש לו אלהים אחד ושני עולמות, אין לו פחד מזה.

בתחילה נגזר למות, ואח"ז שינו את הגזרה לגלות שלש שנים לקסטרומה, שזה מקום נידח בקצה העולם, ועינו שם את האסורים ביסורים נוראים. אבל אחרי הרבה השתדלות מכל העולם פעלו לשחררו, ואכן יצא בי"ב תמוז.

זכותם תגן עלינו ועל כל ישראל אמן.